ʿATIQOT

VOLUME 67

ISRAEL ANTIQUITIES AUTHORITY
JERUSALEM 2011

ʿAtiqot
Publications of the Israel Antiquities Authority

Editor-in-Chief: Judith Ben-Michael

Series Editor: Rachel Kudish-Vashdi

English Editors: Shelley Sadeh
Edwin C.M. van den Brink
Lori Lender

Hebrew Editor: Shulamit Hadad
Dafnah Strauss-Doron
Ariel Vered
Rachel Kudish-Vashdi

Editorial Coordinator: Aviva Schwarzfeld

Cover Illustrations
English: Bone Female Figurine from the Early Chalcolithic Period at Ha-Gosherim
(Photography: Clara Amit)
Hebrew: Bronze Hasp from the Byzantine Period at Ḥorbat Massaḥ
(Photography: Howard Smithline)

Typesetting, Layout and Production: Ira Perova
Preparation of Illustrations: Natalia Zak, Irina Berin and Elizabeth Belashov

Scanning, Plates and Printing: Art Plus Ltd., Jerusalem

© 2011, The Israel Antiquities Authority
POB 586, Jerusalem 91004
ISBN 978–965–406–248–0
ISSN 0792–8424

www.antiquities.org.il
www.atiqot.org.il

CONTENTS

Naḥal Yarmut: A Late Pottery Neolithic Site of the Wadi Rabah Culture, South of Naḥal Soreq	Hamoudi Khalaily	1*
A Late Tenth-Century Fatimid Coin Purse from Bet She'an	Robert Kool, Ariel Berman, Orit Shamir and Yotam Tepper	31*
Ottoman Clay Tobacco Pipes from Ramla	Anna de Vincenz	43*
Coins from the Mamluk and Ottoman Periods at Ramla	Robert Kool and Ariel Berman	55*
The Bone and Horn Industry in Late Ottoman Nazareth: The Evidence from Shihab ad-Din	Noa Raban-Gerstel, Guy Bar-Oz and Yotam Tepper	61*

Summaries of the Hebrew Section

Seals and Figurines from the Beginning of the Early Chalcolithic Period at Ha-Gosherim	Nimrod Getzov	81*
The Rural Hinterland West of Tel Ḥaẓor	Edna Amos and Nimrod Getzov	84*
An Iron Age II Dwelling Cave on the Mount of Olives, Jerusalem	Nurit Feig	86*
An Iron Age and Hellenistic-Period Site near Be'er Sheva' (*with a contribution by Moshe Sade*)	Yigal Israel and Oded Feder	88*
Byzantine-Period and Later Remains at Ḥorbat Massaḥ	Danny Syon	89*
Remains of Buildings and Workshop Stores(?) from the Mamluk and Ottoman Periods on the Outskirts of Ramla	Hagit Torge	91*
A Soap-Production Factory from the Ottoman Period in Sūq al-Fakhir, the Old City of Jerusalem	Tawfiq Da'adli	93*

The Hebrew Section 1–138

Abbreviations

ADAJ	*Annual of the Departament of Antiquities of Jordan*
AJA	*American Journal of Archaeology*
AJN	*American Journal of Numismatics*
AASOR	Annual of the American Schools of Oriental Research
'Atiqot (*ES*)	English Series
'Atiqot (*HS*)	Hebrew Series
BA	*Biblical Archaeologist*
BAR Int. S.	British Archaeological Reports (International Series)
BASOR	*Bulletin of the American Schools of Oriental Research*
ESI	*Excavations and Surveys in Israel*
HA	*Ḥadashot Arkheologiyot*
HA–ESI	*Ḥadashot Arkheologiyot—Excavations and Surveys in Israel* (from 1999)
IAA Reports	Israel Antiquities Authority Reports
IEJ	*Israel Exploration Journal*
INJ	*Israel Numismatic Journal*
JAOS	*Journal of the American Oriental Society*
JWP	*Journal of World Prehistory*
JSP	Judea and Samaria Publications
LA	*Liber Annuus*
LUIAB	*London University, Institute of Archaeology Bulletin*
MUSJ	*Mélanges de L'Université Saint-Joseph*
NEA	*Near Eastern Archaeology*
NEAEHL	E. Stern and A. Lewinson-Gilboa eds. *The New Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land.* Jerusalem 1993.
NEAEHL 5	E. Stern ed. *The New Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land* 5: *Supplementary Volume.* Jerusalem 2008
OBO	Orbis Biblicus et Orientalis
OIP	Oriental Institute Publications
PEFQSt	*Palestine Exploration Fund Quarterly Statement*
PEQ	*Palestine Exploration Quarterly*
RB	*Revue Biblique*

עתיקות

כרך 67

רשות העתיקות
ירושלים התשע"א

עתיקות
פרסומי רשות העתיקות

עורכת ראשית: יהודית בן־מיכאל

עורכת הסדרה: רחל קודיש־ושדי

עריכה עברית: שולמית חדד
דפנה שטראוס־דורון
אריאל ורד
רחל קודיש־ושדי

עריכה אנגלית: שלי שדה
אדווין ון דן ברינק
לורי לנדר

רכזת מערכת: אביבה שוורצפלד

איורי עטיפה
עברית: סגר תיבה עשוי ברונזה מהתקופה הביזנטית מחורבת מסח (צילום: הוארד סמיתליין)
אנגלית: צלמית אשה מעצם מראשית התקופה הכלקוליתית מאתר הגושרים (צילום: קלרה עמית)

סדר, עיצוב והבאה לדפוס: אירה פרובה
הכנת איורים לדפוס: נטליה זק, אירינה ברין ואליזבט בלשוב

סריקות, לוחות ודפוס: ארט פלוס בע״מ, ירושלים

© כל הזכויות שמורות לרשות העתיקות
ת״ד 586, ירושלים 91004
ISBN 978–965–406–248–0
ISSN 0792–8424

www.antiquities.org.il
www.atiqot.org.il

תוכן העניינים

חותמות וצלמיות מראשית התקופה הכלקוליתית הקדומה באתר הגושרים	נמרוד גצוב	1
המרחב הכפרי ממערב לתל חצור	עדנה עמוס ונמרוד גצוב	27
מערת מגורים מתקופת הברזל 2 בהר הזיתים	נורית פייג	41
יישוב מתקופת הברזל ומהתקופה ההלניסטית סמוך לבאר שבע הממצא הארכיאוזואולוגי, מאת משה שדה	יגאל ישראל ועודד פדר	61
שרידים מן התקופה הביזנטית ולאחריה בחורבת מסח	דני שיאון	81
שרידי מבנים ומחסני בית יוצר(?) מהתקופות הממלוכית והעות׳מאנית ברמלה	חגית טורגה	91
מפעל לייצור סבון מהתקופה העות׳מאנית בסוק אל־פח׳ר, העיר העתיקה, ירושלים	תאופיק דעאדלה	119

החלק האנגלי

נחל ירמות: אתר מהתקופה הנאוליתית הקרמית המאוחרת (תרבות ואדי רבה) מדרום לנחל שורק	חמודי חלאילה	*1
ארנק מטבעות מהתקופה הפאטימית (שלהי המאה הי׳ לסה״נ) מבית שאן	רוברט קול, אריאל ברמן, אורית שמיר ויותם טפר	*31
מקטרות חרס מהתקופה העות׳מאנית מרמלה	אנה דה וינסנס	*43
מטבעות מהתקופות הממלוכית והעות׳מאנית מרמלה	רוברט קול ואריאל ברמן	*55
תעשיית העצם והקרן משלהי התקופה העות׳מאנית בנצרת: הממצאים מחפירות שיהב א־דין	נעה רבן־גרשטל, גיא בר־עוז ויותם טפר	*61